⚠ ההלכות נכתבו לעורר ולא לפסוק – לענין הלכה למעשה יש לשאול מורה הוראה

הלכות וברכות בסיבוב שערי הר ה'

כל ההלכות שבפרוספקט "סבו ציון" - עם מקורותיהן בגמרא, בשולחן ערוך ובפוסקים

תוכן העניינים

.1	בתי ישראל ביישובן	רחבת הכותל המערבי ורחוב הגיא
.2	בתי עבודה זרה	בדרך לשער החשוך ולשער האריות
.3	אזהרה לכהנים	שער השבטים ובית הקברות שמחוץ לשער
.4	קברי גויים	סמוך לשער השבטים ומחוץ לשער האריות
.5	כיוון המקדש למזרח העולם	מקום המקדש והשער המזרחי
.6	קברי ישראל	הר הזיתים
.7	ירושלים בחורבנה	עיר דוד ומקום המקדש
.8	ל' יום	כלל בכל ברכות הראייה שבסיבוב

אגודת "סבו ציון" | sovuzion.com | קו סבו ציון: 0733-181-626

בתי ישראל ביישובן

סמוך לרחבת הכותל המערבי עומד על תילו בית הכנסת אהל יצחק אחרי שנחרב ע"י הישמעלים וחזר ונבנה בחסדי ה', וכן בהמשך רחוב הגיא נמצאת ישיבת עטרת ירושלים (כהנים) השוכנת במשכנה של ישיבת "תורת חיים" שנעזבה בזמן פרעות בשנת תרח"צ.

שנינו בברכות (נח:) 'תנו רבנן הרואה בתי ישראל בישובן אומר: **'ברוך מציב גבול אלמנה'**, בחורבנן אומר: 'ברוך דיין האמת'. בתי אומות העולם בישובן אומר: 'בית גאים יסח ה'', בחורבנן אומר: 'אל נקמות ה' אל נקמות הופיע'.

בשו"ע (או"ח סי' רכד סע' י') כתב: הרואה בתי ישראל בישובן, כגון בית שני, אומר: **ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם מציב גבול אלמנה**; בחורבנן, אומר: ברוך דיין האמת.

ובמ"ב שם כתב: פי' בתי עשירי ישראל שמיושבים בתוקף ובגבורה כגון בישוב בית שני [רש"י] ואפשר דוקא בארץ ישראל ובזמן בית שני קאמר, אבל בזמן הזה אפילו בארץ ישראל לא [ב"י], ויש שמפרשים כונת רש"י דאפילו אם הם מיושבים עתה כמו בבית שני ג"כ מברכין. והרי"ף פי' בתי ישראל בישובן היינו בתי כנסיות שמתפללין בתוכן וכן נהגו העולם שאין מברכין על שארי בתים כי אם על בית הכנסת כשרואה אותה ביפיה ובתיקונה. וכתב בא"ר דאין חילוק בין א"י לחו"ל ואפילו בזה"ז, ובפמ"ג מצדד דבזה"ז טוב לברך ברוך מציב גבול אלמנה בלא שם ומלכות.

למעשה: מרן הגרי"ש אלישיב פסק לענין בית כנסת 'החורבה' שיש לברך ברכה זו בשם ומלכות, ושאלנו את הגר"א נבנצל לענין בית הכנסת אהל יצחק (הסמוך לרחבת הכותל המערבי) ולישיבת "תורת חיים" (כיום עטרת ירושלים) והורה לברך עליהם.

בתי עבודה זרה

ברחוב המוביל לשער האריות ישנם לצערנו הרבה בתי עבודה זרה, וישנם שלוש הלכות בזה.

א. בתי גויים בישובן

שנינו בברכות (נח): 'תנו רבנן הרואה בתי ישראל בישובן אומר: 'ברוך מציב גבול אלמנה', בחורבנן אומר: 'ברוך דיין האמת'. בתי אומות העולם בישובן אומר: **'בֵּית גֵּאִים יְסַח ה''** [הרי"ף מביא אף את המשך הפסוק **'וְיַצֵּב גְּבוּל אַלְמָנָה'** (משלי טו, כה)], בחורבנן אומר: 'אל נקמות ה' אל נקמות הופיע' (תהילים צד, א).

השו"ע (או"ח סי' רכד סעי' יא) כתב: הרואה בתי גויים בישובן, אומר: בית גאים יסח ה'. בחורבנן אומר: אל נקמות ה'.

ובמ"ב שם: (טו) לפירש"י הנ"ל (לענין בתי ישראל) היינו בתי כותים שיושבים בשלוה והשקט ועושר, ולהרי"ף היינו בתי תפלה שלהם.

ב. ברכת "שנתן ארך אפים לעוברי רצונו"

שנינו בברכות (נז): תנו רבנן הרואה מרקוליס אומר: **'ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו'**.

בשו"ע (או"ח סי' רכד סע' א) כתב: הרואה מרקוליס או שאר עכו"ם, אומר: **ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם שנתן ארך אפים לעוברי רצונו**; ואם רואה אותה בתוך ל' יום, אינו חוזר ומברך.

ובמשנה ברורה שם: או שאר עבודת גילולים - אפילו בית עבודת גילולים [ב"י], וב"ח פי' דוקא כשרואה אותה בגלוי.

וברמ"א שם: והאידנא אין מברכים זאת הברכה, שהרי אנו מגודלים ביניהם ורואים אותם תמיד.

ובמ"ב שם: וכתבו האחרונים דאפילו הולך לעיר אחרת וראה שם עבודת גילולים אינו מברך כיון דראה את מין זה תוך ל' (יום) בעירו, ואפשר עוד דאפילו קטן שהגדיל א"צ לברך כיון שראה אותה בקטנותו. ובא"ר כתב עוד מילתא חדתי דאפילו הוא לא ראה אותה תוך למ"ד, כיון שיש רוב העולם שהוא שוכן ביניהם שרואין אותה.

למעשה: נראה שבימנו רוב האנשים אינם רואים ע"ז בעירם במשך ל' יום, ואף לא"ר צריכים לברך, אבל לדעת הב"ח אין לברך שלא רואים את הע"ז עצמה.

[לענין האם הצורת שתי וערב נחשב כע"ז בעצמה ע' רמ"א יו"ד קמא א ובש"ך שם, שאם עובדים אותה הרי היא כע"ז בעצמה ואם לאו אינה כע"ז]

ג. הרחקה מד' אמות

הלכה נוספת השייכת לבתי ע"ז היא המצוה להתרחק מד' אמות שלה, כפי שכתב **השו"ע (יו"ד סי' קנ סע' א)** ע"פ הגמ' בע"ז (יז.) מצוה להתרחק מדרך עבודת כוכבים ד' אמות.

ובסי' קמט סע' ב' כתב הרמ"א: חצר של עבודת כוכבים, י"א דדינו כעיר של עבודת כוכבים (טור בשם הרשב"א), ובזמן שאין העובדי כוכבים מתקבצים שם לתרפותן מותר ליכנס שם (טור בשם ר' יונה והרא"ש). וי"א דבכל ענין אסור, אם אין דרך עובר בו למקום אחר. אבל כשדרך עובר למקום אחר, לכולי עלמא מותר.

למעשה: לכן בפשטות נקטו הפוסקים שאין איסור לעבור סמוך לבתי ע"ז כשעובר למקום אחר.

אזהרה לכהנים

צמוד לשער השבטים ישנם קברי גויים ועץ המאהיל עליהם ועל הרחבה הסמוכה לשער, יש לכהנים לשים לב לא לעמוד תחת העצים. כמו כן יש להם להמנע מלהכנס לבית הקברות שמחוץ לשער האשפות לכיוון שערי הרחמים, ועליהם לרדת בכביש המוביל משער האריות לדרך יריחו [יש להזהר מהעצים המאהילים על בית הקברות] ושם לפנות ימינה לדרך העופל, המשך הכביש של דרך העופל מתחבר עם היציאה מבית הקברות.

ביבמות (סא.) תניא וכן היה ר"ש בן יוחאי אומר: קברי עובדי כוכבים אינן מטמאין באהל, שנא' 'ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם' - אתם קרויין אדם ואין העובדי כוכבים קרויין אדם.

ובתוס' שם ד"ה ממגע ומשא: 'ואר"י דאין הלכה כר"ש, דרשב"ג פליג עליה כדתנן במס' אהלות (פרק יח מ"ט, כתובות עז.) והלכה כמותו במשנתנו, וצריכים כהנים ליזהר מקברי עובדי כוכבים'.

בשו"ע (יו"ד סי' שעב סע' א') כתב: 'קברי עובדי כוכבים, נכון ליזהר הכהן מלילך עליהם'. והוסיף הרמ"א: 'אף על פי שיש מקילין. ונכון להחמיר'.

קברי גויים

סמוך לשער השבטים וכן מחוץ לשער האריות יש בית קברות של גויים.

שנינו בברכות (נח:) תנו רבנן הרואה קברי ישראל אומר וכו'. קברי נכרים אומר: **בּוֹשָׁה אִמְּכֶם וגו'** (ירמיה נ, יב).

בשו"ע (או"ח סי' רכד סע' יב): ועל קברי עכו"ם אומר: **בּוֹשָׁה אִמְּכֶם מְאֹד חָפְרָה יוֹלַדְתְּכֶם הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם מִדְבָּר צִיָּה וַעֲרָבָה.**

כיוון המקדש למזרח העולם

> הסיבה שבית המקדש ממוקם באלכסון ביחס לקיר של הר הבית היא מפני שהוא צריך להיות מיושר למזרח העולם.

כמבואר בירושלמי (עירובין פ"ה ה"א): 'דמר ר' אחא בשם שמואל בר רב יצחק: כמה יגעו נביאים הראשונים לעשות שער המזרחי שתהא החמה מצמצמת בו באחד בתקופת טבת ובאחד בתקופת תמוז. שבעה שמות נקראו לו (לשער המזרחי של העזרה): שער סור, שער היסוד, שער חריסית, שער איתון, שער התווך, שער חדש, שער העליון. שער סור - ששם היו טמאים פורשין, הדא הוא דכתיב 'סורו טמא קראו למו'. שער היסוד - ששם היו מייסדין את ההלכה. שער חריסית - שהוא מכוין כנגד זריחת החמה, היך מה דאת אמר 'האומר לחרס ולא יזרח'. שער האיתון - שהוא משמש כניסה ויציאה. שער התווך - שהוא מיוסד בין שני שערים. שער חדש - ששם חידשו סופרים את ההלכה. שער העליון - שהוא למעלה מעזרת ישראל, החיל ועזרת הנשים'.

שים לב: שחומת עזרת ישראל עומדת בקצה הרמה הקיים היום בקו ישר אליו, שהוא בקו אלכסוני ביחס לחומת הר הבית המזרחית.

קברי ישראל

> מזרחית להר הבית עומד הר הזיתים, והרואה את בית הקברות שם צריך לברך.

וכן שנינו בברכות (נח:) תנו רבנן הרואה קברי ישראל אומר: **ברוך [אתה ה' א-להינו מלך העולם] אשר יצר אתכם בדין וזן אתכם בדין וכלכל אתכם בדין ואסף אתכם בדין ועתיד להקימכם בדין**. מר בריה דרבינא מסיים בה משמיה דרב נחמן: **ויודע מספר כולכם והוא עתיד להחיותכם ולקיים אתכם, ברוך [אתה ה'] מחיה המתים**.

בשו"ע (או"ח סי' רכד סע' יב): הרואה קברי ישראל, אומר: בא"י אמ"ה אשר יצר אתכם בדין וכו'.

ירושלים בחורבנה

בשיפולי הר הבית בצד דרום נמצאת עיקר העיר ירושלים המקודשת מזמן דוד ושלמה, אשר לצערינו כעת רובה מיושבת בבני ישמעאל.

מועד קטן (כו.): 'אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר: הרואה ערי יהודה בחורבנן אומר: **עָרֵי קָדְשְׁךָ הָיוּ מִדְבָּר** וקורע, ירושלים בחורבנה אומר: **צִיּוֹן מִדְבָּר הָיָתָה יְרוּשָׁלַם שְׁמָמָה** וקורע, בית המקדש בחורבנו אומר: **בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ אֲשֶׁר הִלְלוּךָ אֲבֹתֵינוּ הָיָה לִשְׂרֵפַת אֵשׁ וְכָל מַחֲמַדֵּינוּ הָיָה לְחָרְבָּה** וקורע'.

שו"ע (או"ח סי' תקסא סע' ב): הרואה ירושלים בחורבנה, אומר: ציון היתה מדבר שממה; וכשרואה בית המקדש, אומר: בית קדשינו ותפארתנו אשר הללוך בו אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמדנו היה לחרבה, וקורע. ומהיכן חייב לקרוע - מן הצופים; ואח"כ כשיראה המקדש קורע קרע אחר, וכל קריעה טפח; ואם בא דרך המדבר, שאז רואה המקדש תחלה, קורע על המקדש טפח, ואח"כ כשיראה ירושלים מוסיף על קרע ראשון כל שהוא.

ובמ"ב שם: 'עיין ב"ח שחייב להשתחות ולקרוע את בגדיו ולבכות ולהתאונן ולהתאבל על חורבן בהמ"ק ולקונן ולומר מזמור לאסף וכו' עד סוף, וכשקורע מברך ואומר ברוך דיין אמת (אך בלי שם ומלכות) כי כל משפטיו צדק ואמת, הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא, ואתה צדיק על כל הבא עלינו וכו''.

ב"י (תקסא א): והאי ערי יהודה בחורבנן דקאמר - דהיינו שהן חרבות ואין בהן ישוב כלל, אבל אם יש בהן ישוב אף על פי שהן בידי גויים היה נראה לכאורה דאין צריך לקרוע, ואפשר דכל שהן בידי גויים אף על פי שיש בהן ישוב בחורבנן מיקרי וכן עיקר.

שו"ת אגרות משה (ח"ד סימן ע') להגר"מ פיינשטין: 'אם יש לקרוע היום על ראיית ירושלים ואלו הנוסעים לארץ ישראל - מסתבר שאף שעדיין לא נגאלנו בעוה"ר אין לקרוע בראיית ירושלים, מאחר שהיא בחסד השי"ת בנויה לתפארת ואינה עכ"פ ברשות אומות עכו"ם, וצריך לברך רק בראותו מקום המקדש אף כשרואים אותו מרחוק וכ"ש כשבאים לכותל, וכשרואין ערי יהודה שהם ברשות האומות וכן אם איכא חלק מירושלים ברשות האומות אף אם נבנו יפה צריך לקרוע'.

שו"ת מנחת שלמה לרש"ז אויערבך (ח"א סימן עג): 'חושבני דכל זמן שרואים עדיין בעיר הקדש והמקדש כנסיות של נכרים וגם קברי עכו"ם וכו', ואין אנו יכולים למעקר פולחנא נוכראה, עדיין היא בחרבנה'.

קריעה בחול המועד

לענין קריעה על קרובים - י"א שקורעים וי"א שלא קורעים; השו"ע (או"ח סי' תקמז סע' ו) נקט שקורעים, והרמ"א כתב על אביו ואמו קורע, על שאר קרובים מנהג אשכנז לקרוע אחר המועד, ובמקום שאין מנהג יש לקרוע. גדר קריעה על המקדש היא כעל אביו ואמו, ובכל זאת הגרש"ז אויערבך פסק שאין לקרוע, שהוי כאבלות ישנה של ליקוט עצמות שלא קורעים, וכן אין צריך להשלים את הקריעה לאחר המועד וכן המנהג.

ל' יום

שו"ע (או"ח סי' רכ"ד סעי' יג): כל ברכות הראייה, אם חזר וראה אותו דבר בתוך ל' יום, אינו חוזר ומברך.

ובמ"ב שם: ודוקא כשראה אותו מלך, אבל אם ראה מלך אחר צריך לברך [מ"א בשם רדב"ז], וה"ה לענין ההיא דסי"ב ברואה קבר אחר וכל כיו"ב. אמנם בא"ר סוף סימן רכ"ה כתב דהמ"א בעצמו בסקי"ט שם משמע דלא ס"ל הכי, ועיין בפתחי תשובה מה שכתב בשם ספר עמודי אור בזה.